

לפרשת שמות – תשע"ה

אין לאומיות בלי רוחניות

שלום סנדיק

אמרו במדרש: "בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים: שלא שנו את שמם, ולא שנו את לשונם, ולא שנו את מלבושם, ולא גילו מסתורין שלהם". לכשתמצי לומר, ארבעת הדברים הללו אינם אלא שמירת המסגרת הלאומית. אנחנו נשארים קבוצה לעצמנו. איננו מגלים מסתורין שלנו, ושומרים על "חיצוניות אחידה". - אין בארבעת אלה הדגשה של שום ערך תכני יחודי של עם ישראל.

ואמנם, במאמרים אחרים אנו מוצאים, "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". וכן "שהיו ישראל שרויים במ"ט שערי טומאה", ועוד. כלומר, באמת לא היה לעם ישראל במצרים שום יחוד רוחני. (הדברים אמורים במישור ההכרתי וההתנהגותי, ולא במישור הסגולי הנעלם).

במצב הקשה הזה, בשפל הרוחני של מ"ט שערי טומאה - הקשר הלאומי, קשר ה"יחד" כשלעצמו, הוא המאפשר את הגאולה. כמשל שהמשילו חז"ל על הפסוק "לקחת לו גוי מקרב גוי" - "כזה שהוא שומט את העגל מתוך הפרה". הפרה והעגל הן מין אחד. אבל העובדה שהעגל הוא יחידה לעצמה, היא המאפשרת להפריד ביניהם.

מאיך גיסא, יש להזכיר כאן את מאמר חז"ל, שהגאולה היתה "ברגע האחרון". ואלמלא נגאלו מיד, היו נופלים לשער הטומאה החמשים, ושוב לא היו יכולים להגאל כלל. - החיים הלאומיים, כשהם מסגרת בלבד, ואין להם מלוי של תוכן אמיתי המבטא את המהות הלאומית, ימיהם מוגבלים. - היסוד האמיתי של חיי הלאום, הוא התוכן הפנימי של הלאום הזה. מכוחו בנויה המסגרת הלאומית. השתמרותה של המסגרת כשהתוכן אינו מוצא את בטויו - היא אנומליה, שיכולה להתקיים זמן מה מכוח העבר. אבל לאחר זמן, המסגרת חסרת התוכן הזאת, סופה להתפרק. אילו נשתהו עוד מעט במצרים, כשהללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, היו גם לובשים כמלבושם ומדברים בלשונם, וכבר לא היה את מי לגאול.

דברים אלה נכונים גם לתקופתנו. הרב קוק ב"אורות" הרבה לעודד ולשבח את ההתעוררות הלאומית, כי היה ברור לו, כפי שהוא כותב במקומות רבים, שאין קיום ללאומיות יהודית מנותקת משייכות ליסודות הרוחניים של עם ישראל. על כן, טען הרב, הרצון לבנות ולחזק את האומה הישראלית, יחייב לשוב אל מקורותיה. בעוונותינו הרבים, אנו רואים את העקרון שבדברי הרב מתגשם באופן השלילי. - מכיון שלא נמצאה הדרך לשוב אל המקורות היהודיים - היסוד הלאומי נחלש עד מאד.

אנו עדים לתופעה מדאיגה של ירידה מהארץ גם בקרב בני הבונים. יש בקרב חלק מבני הדור הצעיר תופעות של תלישות, הרגשה של אי שייכות לעם ישראל. אנו שומעים הכרזות כמו "אני ישראלי ולא יהודי", וכדומה. הקיום הלאומי בלי היסודות האמיתיים שלו אינו יכול להחזיק מעמד.

המצב הזה מטיל על הצבור הדתי לאומי תפקיד מכריע בנוגע לעתידו של עם ישראל. זהו הצבור שיכולה להיות לו שפה משותפת עם העם למרחביו, ומאיך, גם יודע את סוד המשבר שבו העם נתון. בנין האומה במצב קשה זה מוטל עלינו. להחזיר את העם אל תכני חייו המקוריים.